

בראשית א-ב: הסיפור הכפול על הבריאה

הקדמה

סיפור הבריאה, ובמרכזו סיפור בריאת האדם, מובא פעמיים בפרקים א-ב. הסיפור הכפול מובא בשינויים מהותיים ובסתירות רבות. מפרשים רבים, אחרונים כראשונים, כבר עמדו על הקשיים שבפרקים א-ב: הן על העובדה שהסיפור נראה כחוזר על עצמו פעמיים, והן על השינויים והסתירות שנמצאים בסיפורים. נעמוד תחילה על ההבדלים הבולטים בין שני התיאורים:

- א. בפרק א מתוארת הבריאה כנוצרת יש מאין, במאמר פיו של ה'¹. לעומת זאת בפרק ב נוצרים האדם ובעלי החיים מן האדמה, ואף הצמחים צומחים מן האדמה כאילו באופן טבעי.
- ב. בפרק הראשון נברא האדם אחרון לבריאה כולה, ואילו בפרק השני האדם נברא ראשון (פסוק ז), לאחריו הצמחים (פסוק ט) ולבסוף בעלי החיים (פסוק יט).
- ג. בפרק הראשון מתוארים מעשי ה' בשורשים עש"ה או בר"א, ואילו בפרק השני משתמשת התורה בשורש יצ"ר.
- ד. בפרק הראשון נקרא האל בתואר "אלהים", ואילו בפרק השני נקרא "יהוה אלהים"³.

-
- 1 ראה בראשית א, ג: "ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור". וכן ראה תיאור דומה גם בשאר ימי הבריאה.
 - 2 חז"ל עמדו אף הם על קושייה זו ותירצו כך: "מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו. ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים". ראה חולין ס ע"ב.
 - 3 שונה הוא השימוש בתואר 'אלוהים' המופיע בפרק ב, פסוקים ב-ג, אך נראה שפסוקים אלו שייכים דווקא לקטע הקודם, ולא במקום שסדרם מסדר פרקי התורה, הקרדינאל הנוצרי סטיפאן לנגטון, בן המאה הי"ג. וראה עוד להלן הערה 23.

ה. בפרק הראשון קרוי העולם "ארץ", ואילו הפרק השני משתמש במונח "אדמה".

ו. הסתירה הקשה ביותר היא תיאור בריאת האדם, ובמיוחד תיאור יצירת האישה⁴. בפרק הראשון נבראים האדם ואשתו יחד: "זכר ונקבה ברא אתם"⁵. מיד עם יצירתם, ה' פונה אל האיש והאישה כאחד ומברך אותם יחדיו: "ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה"⁶. הכתוב מציין גם כי האדם נברא בצלם אלוהים, ולא מציין שנברא עפר מן האדמה.

בניגוד לכך, הפרק השני מורה לנו כי האדם נוצר "עפר מן האדמה"⁷. יצירת האישה מתוארת בסתירה לנאמר בפרק הראשון: "ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה. ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם"⁸. ולא זו בלבד, אלא שהאישה נוצרת זמן רב לאחר האדם, ורק לאחר יצירת בעלי החיים.

ההסברים שניתנו לסתירות

חז"ל והמפרשים השונים נדרשו בעיקר לסתירה בתיאור בריאת האדם, וניסו ליישבה בשלוש דרכים עיקריות. לפי הסבר אחד של רש"י⁹, התיאורים השונים נאמרו על דרך הכלל והפרט: פרק א מתאר את בריאת האדם על דרך הכלל, ומורה על התוצאה הסופית בלי להיכנס לפרטי המעשה, ואילו פרק ב מתאר את סיפור בריאת האדם לכל פרטיו. הקושי העיקרי בהסבר זה הינו שפרק ב אינו מוסיף פרטים ביחס לפרק א, אלא מתאר תיאור שונה לגמרי. כמו כן, קשה להבין את הצורך בחזרה על

4 ראה: בראשית א, כו-לא; שם, ב, ד-כה.

5 בראשית א, כז.

6 בראשית א, כח.

7 בראשית ב, ז.

8 בראשית ב, כא-כב.

9 רש"י, בראשית ב, ח, ד"ה מקדם.

הדברים פעם שנייה על דרך כלל ופרט, כשאפשר לתאר את הסיפור בתיאור שלם אחד.

הסבר נוסף מביא רש"י בשם מדרש אגדה¹⁰ והוא ששתי הפרשות מתארות שני חלקים שונים של סיפור אחד, את תחילתו ואת סופו. בתחילה נבראו האדם ואשתו מחוברים יחדיו, כמתואר בפרק א, ולאחר מכן הופרדו לשניים, כפי שמתואר בפרק ב¹¹. הסבר זה קשה ליישבו לפי פשוטי המקראות, כפי שכבר העיר רש"י עצמו, ומלבד זאת אין הוא מתיישב יפה עם האמור: "לא טוב היות האדם לבדו"¹², שכן אם היה האדם מחובר בתחילה אל האישה, הרי שאינו לבדו.

לפי הסבר שלישי מתארים שני הפרקים שתי בחינות באדם. הפרק הראשון מתאר את המצב האידאלי, שבו האיש והאישה שווים, ואילו הפרק השני מתאר את המצב המצוי, לפיו האיש קודם לאישה¹³. פירוש זה קשה להולמו על פי פשוטי המקראות: הרי בפרק א מתוארת בריאת האדם כמעשה שאירע בפועל, ואילו לפי הסבר זה לא אירע הדבר מעולם¹⁴.

10 רש"י, בראשית א, כז, ד"ה זכר ונקבה ברא אותם.

11 ראה: ברכות סא ע"א; כתובות ח ע"א. גישה זו מוצאת את ביטוייה במדרשים נוספים, כגון המדרש הדרן בסתירה לכאורה בתיאור בריאת המאורות. לפי המדרש נבראו השמש והירח שווים בגודלם, ולאחר מכן הוקטנה הלבנה. ראה חולין ס ע"ב.

12 בראשית ב, יח.

13 ראה כתובות ח ע"א: "רב יהודה רמי כתיב 'ויברא אלהים את האדם בצלמו', וכתוב 'זכר ונקבה בראם'. הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד." לפי הסבר זה שני הסיפורים באים להצביע על פער בין הבריאה האידאלית לבין המציאות הסופית. כעין זה ראה פירוש רש"י לפסוק: "ויאמר אלהים תרשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו" (פרק א, פסוק יא), וכתב רש"י: "עץ פרי – שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן אלא ותוצא הארץ עץ עושה פרי ולא העץ פרי." וראה גם את הסברו של הרב י"ד הלוי סולובייצ'ק, איש האמונה, ירושלים (תשנ"ב), עמ' 13, לפיו מתואר אותו הסיפור משתי נקודות מבט, ועל פי השניות בטבע האדם: "שני התיאורים עוסקים בשני אדם, שני אנשים, שני אבות האנושות, שני טיפוסים, שני נציגים של האנושות, ואין פלא שהם אינם זהים." וראה באופן דומה גם את דברי הרב מ' ברויאר, פרקי בראשית, אלון שבות (תשנ"ט), עמ' 84 ואילך.

14 לטעמנו, גישה זו זרה לדרכו של המקרא, ולא מצאנו בכל המקרא תיאור מציאות

הצד השווה בכל הפירושים הוא שלפי כולם מתארת התורה בריאה אחת, שתמונתה מוצגת בשלמותה בפרקים א-ב יחד. הסברים אלו קשים כולם, ואינם מתיישבים עם פשוטי המקראות המציירים שתי תמונות שונות של יצירת האדם. כללו של דבר, העניין נותר סתום וחתום ובלא הסבר המניח את הדעת לפי פשוטו של מקרא. וידוע הדבר שבשל הקושי לפרש את סיפור הבריאה לפי פרקים אלו, ובשל העובדה שהסיפורים נראים כשני סיפורים שונים וסותרים, טענו מבקרי המקרא ששני התיאורים מתייחסים לשתי מסורות ולשני מקורות שונים.

פרק א – בריאת העולם והאדם הראשון,

פרק ב – יצירת הגן והאדם השני

במטרה ליישב את הקשיים שעליהם עמדנו עד כה, מבקשים אנו להציע הסבר חדש ושונה לשני הפרקים הראשונים שבתורה. בטרם נציע את דברינו, נעיר כי אלו אינם עולים בקנה אחד עם הדעה המקובלת בחז"ל ובמפרשים¹⁵. הרעיון שאותו נבקש להוכיח להלן הוא שהפרק הראשון מדבר על יצירה אחת, ואילו הפרק השני מדבר על יצירה אחרת, מאוחרת ממנה. פרקים א-ב מתארים שתי יצירות שונות ונבדלות זו מזו, שאין לאחד או לקשור ביניהן, וממילא אין למצוא ביניהן כל סתירה.

בחינה של סיפור בריאת האדם כפי שהוא עולה מפרק א לבדו, בלי כל התייחסות לנאמר בפרק ב, מעלה שלא אדם אחד נוצר אלא בני אדם רבים. לפני תיאור בריאת האדם, מתאר הכתוב את בריאת הבהמה וחיית הארץ: "ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינה וירא אלהים כי טוב"¹⁶. כוונת הדברים היא שחיות ובהמות רבות נבראו מאותו המין; חיית הארץ ובהמת הארץ הן ללא ספק

שאינו מתאר אלא דבר שאמור היה להיות. זאת ועוד, הטענה כאילו יש להבחין בין מחשבתו הראשונה של ה' לבין מעשיו בפועל אינה מוסכרת כל צורכה, והיא אף מעוררת שאלות רעיוניות סבוכות.

15 ואפשר אולי שדברינו כלולים בדברי התלמוד בכתובות ח ע"א: "שתי יצירות הואי", אלא שדברים אלו התפרשו בדרכים רבות ושונות.

16 בראשית א, כה.

בראשית א-ב: הסיפור הכפול על הבריאה | 7

מין החיה ומין הבהמה, ולא חיה אחת בודדת או בהמה אחת בודדת. הוא הדין באשר לנאמר קודם לכן בעניין יצירת הדגים והעופות: "ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים"¹⁷. ברור לחלוטין ששרצים ועופות רבים מכל מין ולא אחד דווקא. מסתבר אם כן הדבר שכשם שהמונחים 'שרץ', 'עוף', 'חיה' ו'בהמה' כוונתם למין הנברא ולא לפרט אחד בלבד, כך גם באשר לאדם – מין האדם, ופרטיו רבים¹⁸.

את תיאור בריאת האדם יש להבין אפוא כפשוטו ממש. ביום השישי נבראו בני אדם רבים, זכר ונקבה ברא אותם, ובני אדם מלאו את הארץ וקָבְּשׁוּ אותה. לעומת תיאור זה, בפרק השני מספרת התורה על יצירה אחרת, יצירת הגן שבעדן והאדם שהיה בו, יצירה שנעשתה אחרי, ואפשר שאף הרבה אחרי, בריאת העולם. יצירת האדם שבפרק השני אינה חוזרת לתאר בשנית את בריאת האדם שתוארה בפרק הראשון. זהו תיאור של מעשה אחר, של אדם מיוחד, שונה מן הראשונים, שהיה בגן עדן ואכל מעץ הדעת, ומצאצאיו נולדו האבות.

כך אפשר להסביר את ההבדל שבין הפועל בר"א המשמש בפרק א לבין הפועל יצ"ר המשמש בפרק ב. הפועל יצ"ר מורה במקרא על עשיית יש מיש, כמו היוצר (הקדר) העושה את כליו מחומר קיים. בניגוד לכך, בריאה פירושה במקרא יצירה חדשה, יש מאין, שלא הייתה קיימת לפני כן¹⁹. מעשי בראשית נבראו יש מאין, ואילו מעשי הגן – האדם, עץ הגן, חית השדה והאישה, כולם נוצרים יש מיש, האדם מן האדמה והאישה מן

17 שם, כ.

18 וראה גם רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ה, הלכה א. ראייה לפירוש זה אפשר למצוא בעובדה שבשפה העברית אין צורת נקבה למילה אדם, ומכאן שאין כוונתו של מונח זה לאיש דווקא, אלא למין האדם.

19 כך הם כל הפסוקים העוסקים בבריאת העולם. וראה גם במדבר טז, ל: "ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה". וראה עוד: רד"ק, בראשית א, א; מלבי"ם, תהילים צה, ה, הכותב: "ההבדל בין בריאה יצירה ועשיה, שבריאה היא הוצאת עצם הדבר מאין אל היש, ויצירה הוא הוצאת הצורה המתדבקת". וראה גם "הכרמל – יאיר אור", בערך ברא ובערך יצר. והשווה אבן עזרא, בראשית א, א.

האדם²⁰. יצירות אלו אינן קשורות לבריאת בראשית. משכך אין למצוא כל סתירה בין שני התיאורים²¹.

סיפור בריאת העולם נחתם בפסוקים המדברים ביום השביעי²², היום האחרון למעשי ה' בבריאה²³. פרשת הבריאה נחתמת אפוא במפורש באמור: "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה"²⁴, ואין עוד מקום לבריאה חדשה. גם הפסוק הבא אחריו, "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים"²⁵, הוא סיכום הפרשה הראשונה ואינו פתיחה לפרשה שאחריה²⁶. מאחר שכבר נאמר שהמלאכה כולה הסתיימה, יצירת הגן אינה חלק ממעשה בראשית, אלא היא מעשה

20 לכאורה יש לשאול מדוע האנשים הראשונים שלא נבראו מן האדמה קרויים גם הם אדם? להלן נראה שהתורה מדגישה את חשיבותו של האדם שהיה בגן עדן, ומשכך נקרא על שמו המין כולו. התופעה שלפיה הקבוצה כולה נקראת על שמו של הפרט העיקרי בה, ידועה בשפות רבות בכלל ובעברית בפרט. כך לדוגמה, הלחם, שהוא מזונו העיקרי של האדם, הפך לשם נרדף לאוכל ומזון. על זו הדרך קיימות דוגמאות נוספות לרוב, ועל זו הדרך נקראו כל בני האדם על שם האדם שהיה בגן עדן.

21 הפרשה השנייה, פרשת גן עדן, פותחת בפסוק: "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה". לכאורה פסוק זה סותר את שיטתנו, שהרי במפורש נאמר בו "ואדם אין". לדעתנו, מושג זה מתייחס לסוף הפסוק – "לעבוד את האדמה", וכונתו לומר שבגן העדן אדם אין.

22 בראשית ב, א-ג.

23 ולא כפי שנקבעו פרקי התורה בחלוקת הפרקים שלפנינו על ידי מסדר פרקי התורה, שקבע את סוף פרק א במילים "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי". סמך לדעתנו ניתן למצוא בפרק ב פסוק ב, ששם משתמש המקרא בשם "אלוהים" הנהוג בפרק א, ולא בשם "ה' אלוהים" הנהוג בפרק ב. וראה גם לעיל, הערה 3.

24 בראשית ב, ב.

25 בראשית ב, ד.

26 ראה רש"י: אלה – האמורים למעלה. והשווה רמב"ן, שם. נראה שגם דעת בעלי המסורה אינה מסכימה עם רש"י, שהרי פסוק לפני כן מסתיים בפרשה פתוחה, ומשמע ש'אלה' האמור כאן כוונתו לפרט את האמור להלן ולא למעלה, וכשיטת הרמב"ן.

בראשית א-ב: הסיפור הכפול על הבריאה | 9

שונה ומאוחר יותר. פרק ב אינו מתאר אפוא את מעשי ה' בבוראו את העולם, אלא הוא מתאר את מעשי ה' שלאחר מכן, במקום הקרוי עדן, שבו ה' נוטע גן, ויוצר מן האדמה אדם נוסף. אשר על כן משתמשת התורה במונח 'ארץ' בפרק א לתיאור יצירת העולם כולו, ובפרק ב היא משתמשת במונח 'אדמה' לתיאור מקום מסוים בארץ – הגן שבעדן שבו נוצרו אדם וחווה²⁷.

לפי ההבחנה בין בריאת האנושות כולה לבין יצירת אדם וחווה בגן עדן, יובן השימוש השונה בשמות האל שבשני הפרקים. השם "אלוהים" הוא שם אלוהי כל הארץ, בורא העולם ובעל השליטה על כוחות הטבע כולם. לעומת זאת שם הוי"ה מורה על השגחתו הפרטית של ה' על בני האדם, שעה שהוא מדבר עם האדם ומשגיח על מעשיו²⁸. ברור אם כן מדוע בפרק א, שבו מתוארת בריאת האנושות כולה, משתמש המקרא בשם אלוהים, ואילו כשמדובר ביצירת האדם המיוחד שאָתו מדבר ה' ומצווהו את מצוותיו, נוסף לשם אלוהים גם שם הוי"ה, המורה על ההשגחה הפרטית.

האדם מגורש מגן עדן ומוצא אנשים רבים

לפי דברינו, כשהאדם מגורש מגן עדן הוא מוצא עולם מיושב. תפיסה זו עולה מכמה מקראות בסיפורי בראשית. נעמוד עליהם להלן:

א. לאחר שקין הורג את הבל, גוזר עליו ה' שיהיה נע ונד בארץ.

27 ולפי אבחנה זו מיושב מקרא קשה האמור בקין, אשר טוען כלפי ה': "הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אסתיר והייתי נע ונד בארץ". אם האדמה היא כינוי לעולם כולו, וכפי שעולה מן ההבנה המקובלת, כיצד זה מגורש קין מעל פניה? (וראה דעת מקרא, שם שניסה ליישב זאת בכמה אופנים). לפי דרכנו מקרא זה מובן ביותר: קין מגורש מן האדמה, מן המקום שבו נוצר אדם אביו, והופך לנע ונד בארץ היינו בעולם כולו. וראה גם שם, ב, ו: "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני אדמה", שגם משם עולה האבחנה בין ארץ לאדמה כמקומות שונים. נציין עם זאת שלאחר פרקי הבריאה משמשים שני מונחים אלו בערבוביה.

28 ראה למשל אצל ברויאר, עמ' 48 ואילך.

קין טוען כלפי ה': "והיה כל מצאי יהרגני"²⁹, וברור אפוא שיש אחרים בעולם שיוכלו להורגו. זאת ועוד, אם היה זה הרצח הראשון בהיסטוריה, הרי שמושגי גאולת הדם והנקמה עדיין לא נתחדשו בעולם, וכיצד ידע קין שכל מוצאו יהרגהו?!

ב. קין הוא עובד אדמה והכל רועה צאן³⁰. בחברה של ארבעה אנשים אין צורך בהתפלגות למקצועות: קין אינו זקוק ליותר מאשר תוצרת אדמה מועטת; והבל אינו זקוק אלא לכבשים מועטים. במצב שבו אין עם מי לסחור, רק הגיוני שלכל אחד יהיו מעט כבשים ובנוסף גם מעט אדמה, ואין צורך בעודף ייצור בדבר אחד ומחסור גמור בדבר אחר. רק כשיש אנשים רבים יש טעם להתמחות מקצועית³¹.

ג. קין יוצא מלפני ה'³², מוליד את ילדו הראשון, "ויהי בונה עיר"³³. עיר נבנית לאנשים הרבה וקשה להבין מדוע לעצמו לבדו בנה קין עיר.

ד. לולי היו אנשים רבים בעולם, כיצד זה הוליד קין את ילדיו ומי הייתה אשתו? סתם הכתוב ולא פרש. אפשר אמנם שלקח לו קין אישה מבנות אדם שנולדו אחריהם³⁴, אלא שאפשרות זו קשה היא שהרי קין גלה ולא היה במקומם של הוריו, אדם וחווה³⁵.

ה. על פי דרכנו נסביר את הביטוי "בני האלוהים" האמור בפרשת המבול: "ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו"³⁶. מי היו בני האלוהים אשר לקחו את בנות

29 בראשית ד, יד.

30 בראשית ד, ב.

31 ארבעה אנשים גם תלויים זה בזה בחייהם, והם מוכרחים לשתף ביניהם פעולה כדי לשרוד (ובוודאי לאחר שהתקלל האדם שהאדמה לא תיתן לו את כוחה). קשה אפוא להניח שכנסיבות אלו ירצח אח את אחיו, או אפילו יסתכסך איתו.

32 בראשית ד, טז.

33 בראשית ד, יז.

34 וכדברי התלמוד בסנהדרין נח ע"ב.

35 ולדברי חז"ל נולדה אתו תאומה והיא אם ילדיו.

36 בראשית ו, ב.

האדם, ומדוע היו בנות האדם טובות בעיניהם? מפרשי הפשט³⁷ נקטו רובם שבני האלוהים הם בני השופטים והחשובים (על פי האמור במקומות אחרים, שבהם השופטים קרויים אלוהים), אולם לא ברור לפי פירוש זה מהו הניגוד בין בנות האדם לבני האלוהים, ולא ברור גם מה עשו בני האלוהים לפני שלקחו את בנות האדם. לפי דרכנו, בני האלוהים הם בניו של אדם, יציר כפיו של ה', שהיה בגן העדן ואכל מעץ הדעת. בני אדם אלה ניצלו את מעלתם ואת הדעה היתרה שניתנה בהם לרע ולא לטוב, וחטפו את בנות האנשים הראשונים שהיו טובות בעיניהם, ועל כך נענשו³⁸.

מטרות התיאורים

לפי דרכנו יובן גם המקום הרב שהתורה מייחדת לפירוט השתלשלות הדורות מאדם עד נח, ומנח עד אברהם. ההרחבה היתרה שיש בעניין, אין בה צורך לכאורה, וכבר התחבטו פרשנים אחדים בהכנתה³⁹. עקב האמור

37 ראה למשל: רש"י, שם, ד"ה בני האלוהים; אבן עזרא, שם.

38 לסיום נעיר שיש להקשות על דברינו מן האמור בפרק ה, פסוקים א-ב: "זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו. זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם". פסוקים אלו עוסקים לכאורה בבריאת האדם שבגן עדן, שהרי לאחר מכן מובא תיאור שושלתו של אותו אדם. בפסוקים אלו משתמשת התורה בפועל בר"א, שאותו אנו מייחסים לאדם שמחוץ לגן עדן, וכן אנו מוצאים את הביטוי: "זכר ונקבה בראם", המתאים לאדם בפרק א ולא לאדם שבפרק ב. אכן אפשר שפסוקים א-ב, הפותחים במילים: "זה ספר תולדות אדם", אינם פתיחה למובא להלן מפסוק ג ואילך, אלא הם סיכום פרקים א-ה, ומורים על סיום עניין בריאת העולם. אשר על כן נעשה שימוש בפועל בר"א, שכן פסוקים אלו חותמים את תיאור הבריאה בכללותה, הראשונה והשנייה גם יחד.

39 הרמב"ן, בראשית ה, ד, מסביר שהתורה הרחיבה את הדיבור בעניין כדי להראות את חיסור שנות בני האדם במשך הדורות; אורח חיים, שם, מבאר כי עניין האריכות היא כדי להודיע גדולתם של אנשים אלו, שחיו את כל ימיהם הקצובים להם; ואילו כלי יקר, שם, מבאר כי עניין זה מלמדנו שכל האנשים המנויים צדיקים היו, ולא מתו במבול אלא בסוף ימיהם. פירושים אלו קשים הם, שאם כן היה צריך להגיד העניין בכללותו ולא לפרט את שמו של כל אחד ואחד, ועוד קשה על הסברים אלו, מדוע יזכיר רק שם בנו הבכור של כל מוליד.

ברור מדוע נחוץ פירוט זה. התיאור המפורט מצביע על מוצאו הישיר של אברהם מאדם וחוה. עם ישראל, העם הנבחר, מוצאו מצאצאי האדם אשר היה בגן עדן, ומשום כך סגולה יתרה יש בו. אשר על כן ברור מדוע התורה אינה מוסרת אלא את שם הבן הבכור בכל דור, ומובן גם מדוע ראתה התורה לציין דווקא את שמות הבנים הבכורים. שמות הבכורים בלבד הם שמוזכרים בתורה, שכן רק שמות אלו נחוצים כדי לייחס את אברהם לאדם הראשון.

עניין נוסף שאפשר להסביר על דרך פירוט זה הוא חייהם הארוכים של אותם עשר דורות ראשונים שחיו מאדם ועד נח. כיצד ייתכן שאנשים אלו חיו זמן כה רב (תופעה שאינה קיימת היום ואף לא הייתה קיימת בזמן מסירת התורה)? ואם היה הדבר בשל תכונה מן התכונות שהיו טבועות באותם האנשים, מדוע פחתו שנות חייהם מדור לדור ומדוע לא הורישו לבניהם אחריהם, עד שתכונה זו עברה מן העולם?

הרמב"ם בספר מורה הנבוכים⁴⁰ מתקשה אף הוא בשאלה זו. הוא מפרש שרק אותם אנשים שגילם נזכר במפורש בתורה, הם לבדם האריכו ימים ואין הם מייצגים את גיל התמותה של בני האדם באותה תקופה. הרמב"ם מסביר שדבר זה קרה בשל "סיבות רבות בתזונתו, והנהגתו או על דרך נס". הרמב"ם⁴¹ דוחה את הסברו של הרמב"ם, משום שאינו רואה סיבה להבחנה בין אדם אחד למשנהו. הוא סבור שבימים הרחוקים ההם כל בני האדם האריכו ימים כה רבים, והדבר היה בשל האוויר הטוב שהיה באותם ימים מיוחדים שקדמו למבול.

לדברינו, רק "בני האלוהים" זכו לשנים ארוכות, משום שהיו מצאצאיו של האדם שהיה בגן עדן⁴². עם חלוף הדורות התערבו "בני האלוהים"

40 מורה נבוכים ב, מז.

41 רמב"ן, בראשית ה, ד.

42 ואפשר גם שאכלו מעץ החיים, לפי ההסבר שכדי לזכות לחיי נצח, היה על האדם לאכול תכופות מן העץ.

בראשית א-ב: הסיפור הכפול על הבריאה | 13

עם "בנות האדם", וככול שחלפו הדורות, ובני האדם שמקורם בגן עדן נישאו והתערבו בבני האדם שמקורם מחוזה לו, פחתה בהדרגה סגולה זו של אורך ימי חייהם⁴³.

43 נעיר כאן כי לפי דברינו מוסברות בפשטות כמה עובדות היסטוריות שקשה להסבירן בדרכים אחרות:

א. לדברינו, אפשר שיצירת האדם שבגן עדן הייתה שנים רבות אחרי בריאת העולם, ואחרי שהאנשים הראשונים כבר נפוצו בארץ והתיישבו בה. לפי זה עולים דברי התורה בקנה אחד עם המחקר הגיאולוגי הטוען שהעולם קדום ביותר, ואיננו נאלצים לפרש את המילה "יום", המופיעה במעשי הבריאה, במובן אלגורי. כך גם עולים דברי התורה בקנה אחד עם המחקר הפרהיסטורי, הטוען שמין האדם מצוי בעולם כבר עשרות אלפי שנים, מה שללא דברינו עומד בסתירה עם דברי התורה.

ב. עוד זאת נעיר כי לפי דברינו מקבילים דברי התורה לסיפורים רבים המופיעים במיתולוגיות העתיקות של העמים הקדמונים באזורינו, ולפיהם נבראו אנשים רבים. מיתולוגיות אלו אין לשלול אותן לחלוטין, ולעיתים אפשר למצוא בהן גרעין אמת ועדות למאורעות היסטוריים אמיתיים (כגון בסיפורי המבול וסיפורים מקבילים אחרים), ולדברינו כך הוא הדבר גם בעניין בריאת האדם. זאת ועוד, הקבלה מעניינת ביותר אפשר למצוא לסיפור יצירת האדם בגן עדן במיתולוגיה השומרית, שלפיה האל נטע גן יפה שאליו נתקבל זוג בני אדם בלבד, שזכה לחיי נצח. ראה אנציקלופדיה עברית, כרך כו, בערך עדן-גן, עמ' 738.